

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-yil 5-son

VOLUME 5 / ISSUE 5 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.5.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Ushbu jurnalda bayon etilgan natijalar, xulosalar, talqinlar ularning mualliflariga tegishli bo‘lib, Toshkent davlat yuridik universiteti g‘oyasi va qarashlarini aks ettirmaydi.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:

E. Sharipov, Y. Yarmolik, E. Mustafayev,
K. Abduvaliyeva, Y. Mahmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Musahhih:

M. Tursunov

Texnik muharrir:

U. Sapayev

Dizayner:

D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnoma

№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2025-yil 27-oktabrda
bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 15,1
Adadi: 100. Buyurtma: № 181.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

BOSH MUHARRIR

B. Xodjayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy boshqarmasi boshlig‘i, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS‘UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti kafedrasini mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY‘ATI A‘ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo‘shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSh)

M. Vishovatiy – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o‘qituvchisi (Indoneziya)

A. Hoshimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta’lim bo‘yicha prorektor, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

S. Yusupov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ma’muriy va moliya huquqi kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquq kafedrasini mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

G. Yo‘ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari kafedrasini professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo‘ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar doktori

R. Altiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini professori v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasini dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasini dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So‘fiyeva – TDYU Davlat va huquq nazariyasi kafedrasini katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

R. Kuchkarov – TDYU Umumta’lim fanlar va madaniyat kafedrasini dotsenti v.b., filologiya fanlari nomzodi

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан.

Результаты, выводы и интерпретации, изложенные в данном журнале, принадлежат исключительно их авторам и не отражают идей и взглядов Ташкентского государственного юридического университета.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:

О. Чориев

Редакторы:

Э. Шарипов, Е. Ярмолик, Э. Мустафаев, К. Абдувалиева, Й. Махмудов, М. Шаринова, Ш. Бекназарова

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387

Свидетельство

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
27.10.2025.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 15,1. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 181.

Отпечатано в типографии Ташкентского государственного юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Б. Ходжаев – доктор юридических наук, профессор, проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – доктор философии по юридическим наукам, доцент, начальник управления по науке Ташкентского государственного юридического университета

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – доктор философии по филологическим наукам, доцент, заведующий кафедрой узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хошимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – проректор по международным связям и дополнительному образованию Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

С. Юсупов – заведующий кафедрой административного и финансового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – доцент кафедры гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

Ш. Исмоилов – заведующий кафедрой трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – профессор кафедры экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Г. Юлдашева – профессор кафедры международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдашев – доцент кафедры конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Р. Алтиев – и. о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

М. Курбанов – и. о. профессора кафедры уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и. о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель кафедры теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии (PhD) по юридическим наукам

Р. Кучкаров – доцент кафедры общеобразовательных дисциплин и культуры Ташкентского государственного юридического университета, кандидат филологических наук

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission under the Ministry of Higher Education, Science and Innovations of the Republic of Uzbekistan.

The results, conclusions, and interpretations presented in this journal belong to their authors and do not reflect the ideas and views of the Tashkent State University of Law.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:

O. Choriev

Editors:

E. Sharipov, E. Yarmolik, E. Mustafaev,
K. Abduvalieva, Y. Makhmudov,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova

Proofreader:

M. Tursunov

Technical editor:

U. Sapaev

Designer:

D. Rajapov

Editorial office address::

100047. Tashkent city,
Sayilgokh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz

E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate

№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 27.10.2025.

Paper size: A4. Cond.p.f: 15,1.

Units: 100. Order: № 181.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITOR-IN-CHIEF

B. Khodjaev – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Head of the Scientific Department at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovatiy – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khoshimkhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Deputy Rector for International Relations and Further Education of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

S. Yusupov – Head of the Department of Administrative and Financial Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Associate Professor of the Department of Civil Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Professor of the Department of Environmental Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights at Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Associate Professor of the Department of Constitutional Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Law

R. Altiev – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law at Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law at the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufiyeva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law at Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

R. Kuchkarov – Associate Professor of the Department of General Sciences and Culture at Tashkent State University of Law, Candidate of Philological Sciences

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

11 XAYDAROVA MARJONA OLIM QIZI

“Davlat huquqiy siyosati transformatsiyasi” tushunchasi tahlili

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

20 SAFAROV DJAXONGIR ISMOILOVICH

Yangi O'zbekiston parlamenti: zamonaviy holati va kelajak istiqbollari

34 YOQUBOVA UMIDAXON MA'SUDJON QIZI

Pediatrik dori vositalarining xavfsizligini ta'minlashda tizimli chora-tadbirlar: huquqiy jihatlar va xalqaro amaliyot

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

43 XURSANOV RUSTAM XOLMURADOVICH, ABDALIMOVA DARYA ODILOVNA

Xorijiy mamlakatlarda sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish tajribasi: eng yaxshi amaliyotlar sharhi

55 MAMANAZAROV SARDOR SHUXRATOVICH

Biotexnologiya obyektlarining fuqarolik-huquqiy tabiati va xususiyatlari: nazariy-huquqiy tahlil

67 ABDUGAFFAROV DAVRONBEK DILSHOD O'G'LI

Xalqaro tijorat shartnomalarida huquqni tanlash: raqamli tijoratda aniq ifodalangan va ifodalanmagan shakllar

75 ALLAKULIYEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH

Delikt huquqida shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish: ularga noto'g'ri ishlov berilganligi va chiqib ketganligi uchun kompensatsiya

12.00.04 – FUQAROLIK PROTSESSUAL HUQUQI. IQTISODIY PROTSESSUAL HUQUQI. HAKAMLIK JARAYONI VA MEDIATSIYA

84 ABDUSAMATOV NURULLO QOBILJON O'G'LI

Uy-joy qurilish shartnomalaridan kelib chiqadigan fuqarolik sud nizolarida isbotlash jarayoni va dalillarning huquqiy ahamiyati

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

94 OTAMIRZAYEV OYBEK MURODULLO O'G'LI

Yer osti suvlarining huquqiy muhofazasi – dolzarb ekologik masala

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

100 KARAKETOVA DILNOZA YULDASHEVNA

Ayb uchun javobgarlik prinsipi va jinoyat subyekti

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA
SUD EKSPERTIZASI

109 SULTONOVA LOBAR MAMARAYIM QIZI

Qozog'iston, Qirg'iziston va Tojikiston jinoyat-protsessual qonunchiligida ekstraditsiya:
qiyosiy tahlil

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

122 USMANOVA SURAYYO BULTAKOVNA

Jahon Savdo Tashkiloti doirasida turizm xizmatlari bozorining huquqiy tartibga solinishi

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА.
ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

11 ХАЙДАРОВА МАРЖОНА ОЛИМ КИЗИ

Анализ понятия трансформации государственной правовой политики

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО.
ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

20 САФАРОВ ДЖАХОНГИР ИСМОИЛОВИЧ

Парламент Нового Узбекистана: современное состояние и перспективы развития

34 ЁКУБОВА УМИДАХОН МАЪСУДЖОН КИЗИ

Системные меры по обеспечению безопасности педиатрических лекарственных средств: юридические аспекты и международная практика

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО.
СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

43 ХУРСАНОВ РУСТАМ ХОЛМУРАДОВИЧ, АБДАЛИМОВА ДАРЬЯ ОДИЛОВНА

Опыт правового регулирования искусственного интеллекта в зарубежных странах: обзор лучших практик

55 МАМАНАЗАРОВ САРДОР ШУХРАТОВИЧ

Гражданско-правовая природа и особенности биотехнологических объектов: теоретико-правовой анализ

67 АБДУГАФФАРОВ ДАВРОНБЕК ДИЛШОД УГЛИ

Выбор права в международных коммерческих договорах: подразумеваемый и явный выбор в цифровой торговле

75 АЛЛАКУЛИЕВ МИРЖАЛОЛ ДАВРОНБЕКОВИЧ

Защита персональных данных в деликтном праве: компенсация за их неправомерную обработку и утечку

12.00.04 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. ЭКОНОМИЧЕСКОЕ
ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО. АРБИТРАЖ И МЕДИАЦИЯ

84 АБДУСАМАТОВ НУРУЛЛО КОБИЛЖОН УГЛИ

Процесс доказывания и юридическое значение доказательств в гражданских судебных спорах, возникающих из договоров жилищного строительства

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО.
ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

94 ОТАМИРЗАЕВ ОЙБЕК МУРОДУЛЛО УГЛИ

Правовая охрана подземных вод – актуальная экологическая проблема

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

100 КАРАКЕТОВА ДИЛЬНОЗА ЮЛДАШЕВНА

Принцип ответственности за вину и субъект преступления

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

109 СУЛТОНОВА ЛОБАР МАМАРАЙИМ КИЗИ

Экстрадиция в уголовно-процессуальном законодательстве Казахстана, Кыргызстана и Таджикистана: сравнительный анализ

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

122 УСМАНОВА СУРАЙЁ БУЛТАКОВНА

Правовое регулирование рынка туристических услуг в рамках Всемирной торговой организации

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

11 **KHAYDAROVA MARJONA OLIM KIZI**

Analysis of the concept of the transformation of state legal policy

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

20 **SAFAROV DJAKHONGIR ISMOILOVICH**

The parliament of New Uzbekistan: current state and future prospects

34 **YOQUBOVA UMIDAKHON MASUDJON KIZI**

Systemic measures for ensuring the safety of paediatric medicines: legal aspects and international practice

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

43 **KHURSANOV RUSTAM KHOLMURADOVICH, ABDALIMOVA DARYA ODILOVNA**

Experience of legal regulation of artificial intelligence in foreign countries: a review of best practice

55 **MAMANAZAROV SARDOR SHUKHRATOVICH**

Civil-legal nature and characteristics of biotechnology objects: theoretical and legal analysis

67 **ABDUGAFFAROV DAVRONBEK DILSHOD UGLI**

Choice of law in international commercial contracts: tacit and express choice in digital trade

75 **ALLAKULIYEV MIRJALOL DAVRONBEKOVICH**

Protection of personal data in tort law: compensation for improper processing and leakage

12.00.04 – CIVIL PROCEDURAL LAW. ECONOMIC PROCEDURAL LAW. ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

84 **ABDUSAMATOV NURULLO KOBILJON UGLI**

The evidentiary process and the legal significance of evidence in civil litigation arising from housing construction contracts

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW. ENVIRONMENTAL LAW

94 **OTAMIRZAEV OYBEK MURODULLO UGLI**

Legal protection of groundwater is a current environmental issue

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

100 **KARAKETOVA DILNOZA YULDASHEVNA**

The principle of responsibility for guilt and the subject of the crime

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

109 SULTONOVA LOBAR MAMARAYIM KIZI

Extradition in the criminal procedural legislation of Kazakhstan, Kyrgyzstan, and Tajikistan:
comparative analysis

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

122 USMANOVA SURAYYO BULTAKOVNA

Legal regulation of tourism services market within the framework of the World Trade Organization

Kelib tushgan / Получено / Received: 15.09.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 15.10.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.10.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.5./KKPJ9003

UDC: 342.2(045)(575.1)

“DAVLAT HUQUQIY SIYOSATI TRANSFORMATSIYASI” TUSHUNCHASI TAHLILI

Xaydarova Marjona Olim qizi,

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi,

Toshkent davlat transport universiteti

“Xalqaro ommaviy huquq” kafedrası o‘qituvchi assistenti

ORCID: 0009-0004-9845-850X

e-mail: marjonkhaydarova3004@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada “davlat huquqiy siyosati transformatsiyasi” tushunchasining nazariy jihatlarini, uning davlat boshqaruvidagi o‘rni va funksional ahamiyati, shuningdek, davlat huquqiy siyosati bilan bog‘liqligi har tomonlama tahlil qilingan. Tadqiqot predmeti sifatida transformatsiya jarayonining davlat huquqiy siyosatidagi o‘rni yoritiladi. Muallif huquqiy siyosat transformatsiyasi yo‘nalishlarini ikki tarmoqqa – progressiv va responsiv yondashuvlar hamda demokratik va inson huquqlari tamoyillari asosidagi yo‘nalishlarga ajratib ko‘rib chiqadi. Metodologik asos sifatida tizimli, mantiqiy va tahliliy yondashuv usullari qo‘llangan. Maqolada, xususan, davlat huquqiy siyosati transformatsiyasining asosiy yo‘nalishlari batafsil tahlil etilib, bu borada bir qator olimlarning ilmiy izlanishlari tahlil manbasi sifatida olingan hamda ularning fikr va qarashlari keltirilgan. Tadqiqot xulosalarida huquqiy siyosat transformatsiyasining o‘ziga xos jihati huquqiy hujjatlar, davlat boshqaruvi funksiyalari hamda zamonaviy axborot texnologiyalarining uyg‘unligida namoyon bo‘lishi ta’kidlangan. Ushbu yondashuvlar huquqiy siyosat transformatsiyasini mustaqil va yetakchi huquqiy yo‘nalishga aylantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, davlat huquqiy siyosati transformatsiyasi jarayonida yuzaga kelayotgan muammo va kamchiliklar chuqur o‘rganilib, ularni amaliy bartaraf etish bo‘yicha bir qator taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: huquqiy siyosat, transformatsiya, davlat huquqiy siyosati transformatsiyasi, raqamlashtirish, jamoatchilik nazorati, inklyuzivlik, institutsional-huquqiy tartib

АНАЛИЗ ПОНЯТИЯ ТРАНСФОРМАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПРАВОВОЙ ПОЛИТИКИ

Хайдарова Маржона Олим кизи,

самостоятельный соискатель Ташкентского

государственного юридического университета,

ассистент преподавателя кафедры «Международное публичное право»

Ташкентского государственного транспортного университета

Аннотация. В данной статье всесторонне анализируются теоретические аспекты понятия «трансформация государственной правовой политики», его место и функциональное значение в системе государственного управления, а также взаимосвязь с общей правовой политикой государства. В качестве предмета исследования рассматривается роль процесса трансформации

Kelib tushgan / Получено / Received: 04.09.2025
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 07.10.2025
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 27.10.2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.5./TLPH2891

UDC: 346:341.16:339.5(045)(575.1)

JAHON SAVDO TASHKILOTI DOIRASIDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING HUQUQIY TARTIBGA SOLINISHI

Usmanova Surayyo Bultakovna,

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti professori v.b.,
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD)

ORCID: 0000-0002-6624-7685

e-mail: s.b.usmanova@uwed.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada Jahon Savdo Tashkilotining Xizmatlar savdosi bo'yicha Bosh kelishuvi (GATS) doirasida turizm xizmatlari bozoriga kirish, ularni tartibga solish hamda huquqiy jihatlarni uyg'unlashtirish masalalari atroflicha o'rganilgan. Maqolada, avvalo, GATSning asosiy majburiyatlari – eng qulay sharoit rejimi (MFN), shaffoflik tamoyili, bozorga kirish imkoniyatlari va milliy rejimning mazmun-mohiyati ochib berilgan. Ushbu tamoyillarning turizm xizmatlari bozoriga qanday tatbiq etilishi, ularning milliy qonunchilik va ichki siyosatga ta'siri chuqur tahlil qilingan. Muallifning fikricha, turizm sohasidagi liberallashtirish jarayoni nafaqat iqtisodiy raqobatni kuchaytiradi, balki xizmatlar sifatini oshirish, innovatsion mahsulotlarni joriy etish va xalqaro standartlarga mos muhitni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maqolada liberallashtirish jarayonida iste'molchilar huquqlarini samarali himoya qilish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va jamoat manfaatlarini kafolatlash zarurligi ta'kidlangan. Xususan, xorijiy investorlar va mahalliy tadbirkorlar uchun teng huquqli sharoit yaratish turizmning uzoq muddatli rivojlanishi uchun muhim omil sifatida ko'rsatilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, GATS doirasidagi xalqaro qoidalarni milliy siyosat bilan uyg'unlashtirish turizm sohasining barqaror rivojlanishi, iqtisodiy o'sish va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashga olib keladi.

Kalit so'zlar: JST, GATS, turizm xizmatlari, bozorga kirish, ichki tartibga solish, liberallashtirish, O'zbekiston

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЫНКА ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ В РАМКАХ ВСЕМИРНОЙ ТОРГОВОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Усманова Сурайё Бултаковна,

доктор философии (PhD) по юридическим наукам, и. о. профессора
Университета мировой экономики и дипломатии

Аннотация. В данной статье всесторонне исследуются вопросы доступа на рынок туристических услуг, их регулирования и гармонизации правовых аспектов в рамках Генерального соглашения по торговле услугами Всемирной торговой организации (GATS). Прежде всего раскрывается сущность основных обязательств GATS – режима наибольшего благоприятствования (MFN), принципа транспарентности, условий доступа на рынок и национального режима. Подробно анализируется, как указанные принципы применяются в сфере туристических услуг и каким образом они влияют на национальное законодательство

и внутреннюю политику. По мнению автора, процесс либерализации в сфере туризма способствует не только усилению экономической конкуренции, но и повышению качества услуг, внедрению инновационных продуктов и формированию среды, соответствующей международным стандартам. Вместе с тем подчёркивается необходимость обеспечения эффективной защиты прав потребителей, экологической устойчивости и общественных интересов в ходе либерализации. В частности, создание равных условий для иностранных инвесторов и местных предпринимателей рассматривается как ключевой фактор долгосрочного развития туризма. Результаты исследования показывают, что гармонизация международных правил GATS с национальной политикой способствует устойчивому развитию туристической отрасли, экономическому росту и укреплению международного сотрудничества.

Ключевые слова: ВТО, GATS, туристические услуги, доступ на рынок, внутреннее регулирование, либерализация, Узбекистан

LEGAL REGULATION OF TOURISM SERVICES MARKET WITHIN THE FRAMEWORK OF THE WORLD TRADE ORGANIZATION

Usmanova Surayyo Bultakovna,

Doctor of Philosophy (PhD) in Law,

Acting Professor at the University of World Economy and Diplomacy

Abstract. This article examines in detail the issues of entering the tourism services market, their regulation, and the harmonization of legal aspects within the framework of the World Trade Organization's General Agreement on Trade in Services (GATS). The article, first of all, reveals the main obligations of the GATS – the Most-Favoured-Nation regime (MFN), the principle of transparency, market access opportunities, and the essence of the national regime. The implementation of these principles in the tourism services market and their impact on national legislation and domestic policy were thoroughly analyzed. In the author's opinion, the process of liberalization in the tourism sector not only strengthens economic competition, but also serves to improve the quality of services, introduce innovative products, and create an environment that meets international standards. At the same time, the article emphasizes the need for effective protection of consumer rights, ensuring environmental sustainability, and guaranteeing public interests in the process of liberalization. In particular, the creation of equal conditions for foreign investors and local entrepreneurs is indicated as an important factor for the long-term development of tourism. The research results show that the harmonization of international rules within the framework of the GATS with national policy leads to sustainable development of the tourism sector, economic growth, and strengthening of international cooperation.

Keywords: WTO, GATS, tourism services, market access, domestic regulation, liberalization, Uzbekistan

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida turizm sohasining huquqiy va institutsional asoslarini takomillashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylandi. O'zbekiston Respublikasining "Turizm to'g'risida"gi Qonuni (2019), "O'zbekiston Respublikasida turizmni rivojlantirish konsepsiyasi" (2023) hamda viza va litsenziyalash jarayonlarini soddalashtirish bo'yicha islohotlar xalqaro

savdo tizimiga integratsiya jarayonining ajralmas qismidir. Mazkur islohotlar mam-lakatning Jahon Savdo Tashkilotiga (JST) a'zolik jarayoni bilan bevosita bog'liq bo'lib, xizmatlar bozori, xususan, turizm xizmatlari sohasini xalqaro standartlarga moslashtirishni talab etadi. Shu bois JSTning Xizmatlar savdosi bo'yicha Bosh kelishuvi (GATS) doirasida turizm xizmatlarini tartibga solish, ichki qonunchilikni moslashtirish va xalqaro

majburiyatlarni uyg'unlashtirish dolzarb ilmiy-amaliy masala hisoblanadi.

GATSning asosiy majburiyatlari – eng qulay sharoit rejimi (Most-Favoured-Nation – MFN), shaffoflik, bozorga kirish (Market Access) va milliy rejim (National Treatment) – turizm xizmatlari bozoriga kirishda huquqiy asos yaratadi. Shu bilan birga, GATSning VI moddasi (Ichki tartibga solish) litsenziyalash, malaka va texnik standartlar bo'yicha “asossiz to'siqlar”ni cheklaydi hamda tartiblar “zarurdan ortiq yuklama” keltirmasligi kerakligini belgilaydi. Bu tamoyillar O'zbekistonda turizm faoliyatini raqamlashtirish, soddalashtirilgan litsenziyalash va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish tizimlarini joriy etish bilan uyg'unlashadi.

Xalqaro savdoda turizm xizmatlari, asosan, JSTning Xizmatlar savdosi bo'yicha Bosh kelishuvi (GATS) doirasida tartibga solinadi. GATSning asosiy majburiyatlari – MFN, shaffoflik, bozorga kirish va milliy rejim – turizm xizmatlari bozoriga kirishda huquqiy asos yaratadi. Turizm xizmatlarida iste'molchi xorijda (2-usul) nisbatan erkin bo'lsa-da, tijorat mavjudligi (3-usul) va jismoniy shaxslarning vaqtincha ko'chishi (4-usul) ko'pincha cheklovlarga duch keladi. Shu bois GATS doirasida turizm xizmatlarini tartibga solish mexanizmlari, ichki qonunchilik hamda xalqaro huquqiy majburiyatlarning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Turizmda ko'pincha 2-usul (iste'molchi xorijda) eng ochiq, 3-usul (tijorat mavjudligi) va 4-usul (jismoniy shaxslarning vaqtincha ko'chishi) esa milliy siyosatlariga ko'ra sezilarli cheklovlarga uchrashi mumkin. GATS, shuningdek, VI modda (ichki tartibga solish) orqali litsenziyalash, malaka va texnik standartlar bo'yicha “asossiz to'siq bo'lmaslik” va “zarurdan ortiq yuklamaslik” tamoyillarini belgilaydi. Turizm subsektorlarining aniqlanishi amaliyotda JSTning W/120 sektor tasnifi va BMT CPC kodlari bilan haqiqiylashtiriladi (masalan, sayyohlik agentliklari – CPC 7471, gidlar – CPC 7472).

So'nggi yillarda GATS doirasida a'zo mamlakatlar xizmatlar bo'yicha Ichki tartibga solish intizomlarini takomillashtirish tashabbusini yakunlab, litsenziya va malaka talablari bo'yicha shaffoflik, muvofiqlik, soddalik tamoyillarini kuchaytirdi. Xalqaro sayohatga ochiqlik ham sezilarli kengaydi: 2008-yilda dunyo aholisining 77 % an'anaviy vizaga muhtoj bo'lgan bo'lsa, 2023-yilda bu ko'rsatkich 47 %gacha pasaydi, e-viza imkoniyatlari esa ortdi (UN Tourism, 2023).

Turizm xizmatlarida iste'molchi xorijda xizmatdan foydalanadigan 2-usul (Mode 2: Consumption Abroad), odatda, eng ochiq hisoblanadi. Aksincha, 3-usul (Mode 3: Commercial Presence) – xorijiy kompaniyalarning O'zbekiston hududida filial yoki vakolatxonalar ochishi va 4-usul (Mode 4: Movement of Natural Persons) – xorijiy xodimlarning vaqtinchalik ko'chib ishlashi – milliy siyosatga ko'ra ko'proq cheklovlarga uchrashi mumkin. Shu sababli ushbu rejimlarning har biri bo'yicha O'zbekiston qonunchiligi va xalqaro me'yorlar o'rtasida muvofiqlik darajasini aniqlash dolzarb masaladir.

Mavzuga oid xorijiy va milliy tadqiqotlarda turizm xizmatlarini liberallashtirish hamda ichki tartibni uyg'unlashtirish bo'yicha turli yondashuvlar mavjud. Masalan, H. Handszuh (1995) GATSning turizm sektorida “samarali bozorga kirish” mezonlarini tahlil qilgan bo'lsa, UNCTAD (2021) rivojlanayotgan mamlakatlar uchun turizm xizmatlarini erkinlashtirishning ijtimoiy oqibatlarini o'rgangan. O'zbek olimlaridan R. Azxodjayeva, U. Yakubxo'jayev va Sh. Almosova (2023) esa JST doirasida sog'liqni saqlash xizmatlarini tartibga solish, tashkilotning asimmetriyalari hamda TRIPS bitimining milliy qonunchilikka tatbiq etilishi bo'yicha amaliy tavsiyalar bergan. Shunday qilib, ushbu tadqiqotning maqsadi – GATS doirasida turizm xizmatlari bozoriga kirish va ichki tartibga solishning huquqiy mexanizmlarini tahlil qilish, O'zbekiston qonunchiligi va xalqaro standartlar o'rtasidagi

uyg'unlikni aniqlash hamda takomillashtirish bo'yicha takliflar ishlab chiqishdir.

Asosiy qism

1. GATS doirasida turizm xizmatlarini tartibga solishning nazariy-huquqiy asoslari

Ichki huquqiy tizimlar JST qonunchiligi-ning rivojlanishini rag'batlantirishdan manfa- atdor bo'lgan globallashtirish subyektlar uchun sifat jihatidan farqli dinamikani taqdim etadi. JST qonunchiligi bilan ziddiyatli munosa- batda bo'lish o'rniga, ichki savdo himoyasi qonunlari, odatda, JST majburiyatlarini aks ettiradi. Ularning sud nazorati jarayonlari JST qonunchiligiga raqobat qilmaydi, balki uni to'ldiradi (Yilmaz, 2013).

JST va boshqa huquqiy tizimlardagi hu- quqiy majburiyatlar mazmunining o'xshash- ligi globallashtirish subyektlarga ichki (yoki mintaqaviy) huquqiy tizimlar doirasida JST majburiyatlari bo'yicha bahs-munozaralarni rag'batlantirish imkonini beradi. Misol uchun, chet ellik ishlab chiqaruvchi tovarlarni qiymatidan past narxda eksport qilayotgani tufayli o'ziga zarar yetkazilayotganini his qilayotgan mahalliy ishlab chiqaruvchini olaylik. Mahalliy ishlab chiqaruvchi dem- ping sodir bo'layotgani yoki yo'qligi va chet el importiga qarshi demping bojlari joriy qilinishi kerakmi yoki yo'qligini tekshirish uchun tergov o'tkazishni so'rab murojaat qi- ladi General Agreement on Tariffs and Trade (1994). Ushbu tekshiruv ishtirokchi a'zoning boshqaruv tuzilmalaridan ichki ma'muriy or- ganlar orqali JST yoki shunga o'xshash ichki huquq yoki majburiyatlarning buzilganligini tekshirishni talab qiladigan jarayon, albatta, ko'rib chiqilayotgan qoidaning to'g'ri qo'l- lanishini izohlashni talab qiladi. Ma'muriy tergovni boshlash orqali ishtirokchilar a'zo o'z hududida JST qoidalarini qanday qo'llashi kerakligini baholashni rag'batlantiradi.

Shartnomada istisnolarni qo'llash mum- kin bo'lgan holatlar bo'yicha hech qanday qonuniy cheklovlar o'rnatilmagan. Xususan, AQSh muzokaralarda ustunlikka erishish uchun ozod qilish tahdidini qo'lladi. Eng qi-

zig'i shundaki, u asosiy telekommunikatsiya va moliyaviy xizmatlar sohalarida ulgurji im- tiyozlar olish bilan tahdid qildi hamda o'zini faqat ikki tomonlama va mintaqaviy asosda ishlashga qo'yib berdi. Uning ta'kidlashicha, agar ko'plab a'zolar o'z takliflarida ochiqroq bo'lmasa, u o'z majburiyatlarini moddiy jihatdan o'zaro munosabatda bo'lmagan mamlakatlarga ham uzaytirishga majbur bo'- ladi. Qo'shma Shtatlarni tinchlantirish uchun ushbu sektorlardagi muzokaralar davra ya- kunidan keyin ham uzaytirildi. Ammo GATS "majburiyatlar muvozanati"ni yaratish uchun muzokaralar o'tkazishni talab qilishi aniq emas edi (World Trade Organization, 2010).

GATS kelishuvi bir a'zo davlatdan boshqa a'zo mamlakatda ishlash uchun chiqib keta- yotgan vaqtinchalik ishlaydigan xodimlarning muzokaralari uchun asoslar taqdim etish orqali ushbu muammoni hal qilishga harakat qiladi. Biroq shartnoma alohida mamlakat- larning chet ellik ishchilarni xavfsizlik, sog'liq yoki iqtisodiy sabablarga ko'ra qabul qilish va qolishini nazorat qilishlariga to'sqinlik qilmaydi. Shuningdek, kadrlarni erkinlash- tirish chegaralar bo'ylab mehnatning erkin harakati bilan bog'liq emas va shuning uchun milliy immigratsiya qonunlariga o'zgartirish- lar kiritishni talab qilmaydi. Buning turizm uchun ta'siri shundaki, turistik xizmat ko'rsa- tish sifati ko'pincha kompaniya egalari va xo- dimlarining tajribasi, malakasi va bilimlariga bog'liq (Lee et al., 2002).

GATSning eng muhim normasi, ehtimol, bozorga kirish bilan bog'liq bo'lishi mumkin (XVI modda). Biroq uning barcha oqibatlari hali to'liq o'rganilmagan. Agar GATT an'ana- lariga to'liq amal qilsa, u tashqi xizmatlarning ichki bozorlarga kirishiga chegara cheklovlari bilan aloqador bo'ladi. Bozorga kirish va mil- liy munosabat juda o'xshash. Ammo "bozorga kirish" ("Market Access") atamasining keng- roq qo'llanishi ham mavjud. Chet elliklar ichki bozorlarga samarali kirish imkoniyatiga ega bo'lishi uchun kamsitmaydigan cheklovlar ham olib tashlanishi zarur. Ushbu turdagi

ichki boshqaruv GATS standartiga muvofiq qisqartirilishi haqida ko'rsatmalar bor. Ba'zi tartibga solishlar chet elliklar va mahalliy aholining bozorlarga kirish hamda bozor faoliyati bilan shug'ullanish imkoniyatlarini cheklaydi. Ko'rib turganimizdek, GATSning tili hech qachon yakuniy emas. Muayyan majburiyatlar bo'yicha muzokaralar olib borishda, masalan, "samarali bozorga kirish", shuningdek, "savdo" bo'yicha cheklovlarini ushbu normaga topshirish haqida alohida ta'kidlanadi (XIX modda). Shartnomaning maqsadini tushunish shartnoma intizomiga kiritilgan va unga ta'sir ko'rsatganidan keyin saqlab qolinishi mumkin bo'lmagan chora-tadbirlarni sanab o'tadigan moddada taklif etiladi (XVI modda 2) ((Hoekman & Sauvé, 1995)).

Ta'minot rejimiga kelsak, taqdim etilgan bozorga kirish darajasi va milliy munosabat bo'yicha majburiyatlar xorijdagi iste'mol uchun eng yuqori va "jismoniy shaxslar mavjudligi" rejimi uchun eng pastdir. Kichik sektor tomonidan qabul qilingan majburiyatlar darajasiga kelsak, mehmonxonalar va restoranlar uchun ko'proq tartibga solish mavjud (barcha milliy jadvallar ushbu kichik sektor uchun majburiyatlarni o'z ichiga oladi), so'ngra sayohat agentliklari va turoperatorlar, gid xizmatlari va boshqalar tomonidan majburiyatlarning pasayishi kuzatiladi (bu kichik toifada 20 dan kam majburiyat qabul qilingan) (Cornelissen, 2002).

Bozorga kirish tamoyillari tomonidan sifat va miqdoriy cheklovlar (limit va kvotalar) savdodagi kamsitishning ehtimoliy sabablari sifatida istisno qilinadi. Turizmning barqaror o'sishiga qulay muhit yaratish uchun mahalliy hukumatlar va jamoalar tomonidan qo'llangan ko'plab miqdoriy va sifat choralari ushbu qoidalar bilan shubha ostiga olinishi mumkin. Masalan, turistning turg'unlik qobiliyati tahdid ostida bo'lishi mumkin. Chunki u ko'pincha turizmni rivojlantirish kursi va ta'sirini boshqarish vositasi sifatida mo'ljallangan. Muayyan turistik mintaqada aholining maksimal sonini belgilash va undan foydalanish

g'oyasi qizg'in bahs-munozaralarga sabab bo'lsa-da, erkin savdo va bozor tamoyillariga ziddir. Atrof-muhitni muhofaza qilish organlari, sayyohlikni rejalashtiruvchilar va boshqa manfaatdor tomonlar uchun sayyohlar sonining ko'pligi va boshqa omillar tufayli xavf ostida bo'lgan joylarda kvotalar yoki cheklovlarini belgilash bozorga kirish ("Market Access") qoidalarini tufayli juda murakkabdir.

JST va inson huquqlari sohasidagi tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, JST a'zolari GATS asosida 4-usul bo'yicha olgan aniq majburiyatlaridan tashqari, MFN bandi umuman barcha xizmatlar savdosiga nisbatan qo'llanadi (Joseph et al., 2009). Bu shuni anglatadiki, aniq majburiyatlarni qabul qilishiga qaramay, JST a'zolari xizmatlarni tartibga solish yondashuvida turli mamlakatlar o'rtasida kamsitilishlarga yo'l qo'ya olmaydi.

Biroq GATSdagi muammolardan biri, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlarda kuchli proteksionizm hisoblanadi. Boshqacha aytganda, GATS tasniflash sxemasi sayohat va turizmning murakkabligi hamda ko'p qirraliligini tan olmaydi. Handshuhning fikriga ko'ra, turistik xizmatlar ta'rifi faqat holatlarni aniq lashtirish hamda faktlarni chuqur va ijodiy talqin qilishga undashga intiladi, bu esa turizm siyosati uchun juda muhimdir (Handszuh, 1995). UN Tourismning Turistlarni himoya qilishning xalqaro kodeksi (ICPT) – inqiroz holatlarida (masalan, bekor qilingan safarlar, repatriatsiya) sayyohlar huquqlarini yaxshiroq himoya qilishga qaratilgan ixtiyoriy soft law xarakteridagi hujjatdir (UN Tourism, 2021). Yevropa Ittifoqida esa Paketli sayohatlar to'g'risidagi 2015/2302-sonli Direktiv majburiy tarzda ma'lumot berish talablari, turoperatorlarning to'lovga layoqatsizligi (insolvency)dan himoya, birlamchi tashkilotchi javobgarligi kabi mexanizmlarni joriy etadi va a'zolar o'rtasida insolvency-himoya tizimlarining o'zaro tan olinishini ta'minlaydi ((Europion Union, 2015)). Bu yondashuvlar milliy qonunchilik uchun kuchli taqqoslama mezon vazifasini o'taydi.

2. Xalqaro tajriba: Yevropa Ittifoqi amaliyoti

GATS mehmonxona sanoatida litsenziyalash, patentlar, texnik xizmat ko'rsatish shartnomalari, franchayzing va boshqaruv shartnomalarini osonlashtiradi. Xalqaro korxonalar o'z xodimlarini chet elga yuborish va joylashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Yevropa Ittifoqi va NAFTA tajribasi shuni ko'rsatadiki, xizmat ko'rsatish bozorlarini xorijiy provayderlar uchun ochish kamsitmaslik va milliy munosabat kabi tushunchalarni qo'llashdan ko'ra, ko'proq narsa talab qilishi mumkin. GATS muzokaralari sayohat qanchalik erkinlashtirilganini ko'rsatdi. Hech bir davlat sayohatga qat'iy cheklovlar qo'ymagan – bu holat ba'zan "xorijiy ta'minot" deb ataladi. Sayohatchilar esa chet elga borganda, to'lovlarni amalga oshirish uchun xorijiy valyutani bemaolol sotib olishlari mumkin.

Shunga qaramay, bu muzokaralar sayohat sohasidagi barcha tartiblarni to'liq bekor qilishga olib kelmadi. Chunki turistik xizmatlar ko'rsatish uchun xizmat ko'rsatuvchi tashkilotning o'zi ham amalda mavjud bo'lishi zarur. Masalan, xalqaro yo'nalishlarda ishlovchi aviakompaniyalar mijozlar uchun so'rov oynasi va aeroportlarda maxsus ajratilgan joylarga ega bo'lishlari kerak. Xuddi shuningdek, mehmonxonalar ham chet elda o'z filiallari yoki vakolatxonalari ("commercial presence") orqali faoliyat yuritishlari lozim.

GATSning turizmga oid qo'llanishi Yevropa Ittifoqi va NAFTA tajribasida aniq ko'rinadi. Yevropa Ittifoqida xizmatlar bozorini ochish bilan birga iste'molchilar huquqlarini himoya qilish tizimi kuchli saqlanadi. Masalan, "Paketli sayohatlar to'g'risida"gi 2015/2302-sonli Direktiv:

- iste'molchiga sayohat oldidan to'liq axborot berish majburiyatini joriy qiladi;
- turoperatorlarning to'lovga layoqatsizligi (insolvency) holatlarida himoya mexanizmlarini belgilaydi;
- barcha YI davlatlarida insolvency-himoya tizimlarining o'zaro tan olinishini ta'minlaydi.

Bu yondashuv GATSda ko'zda tutilgan erkin bozorga kirish tamoyilini iste'molchini himoya qilish majburiyati bilan muvozanatlashtirgan ilg'or modeldir.

Shuningdek, YXHT tomonidan ishlab chiqilgan Xizmatlar savdosi cheklovlari indeksi ma'lumotlari turizm xizmatlari uchun Mode 3 (xorijiy tijorat mavjudligi) bo'yicha cheklovlar ko'p hollarda viza, investitsiya skriningi va kadrlar siyosati bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Bu indeks GATS majburiyatlarini baholashda muhim vosita sifatida e'tirof etiladi.

Darhaqiqat, turizmni tartibga solishni bekor qilishning asosiy maqsadlaridan biri tijorat mavjudligini o'rnatish bo'lishi kerak. GATSga ko'ra, 89 ta davlatda tijorat mavjudligi uchun hech qanday cheklovlar mavjud emas. Shunday qilib, GATSning maqsadi xizmat ko'rsatishning turli usullari uchun bozor imkoniyatlarini kafolatlash va ta'minlashdan iborat.

Shuningdek, YXHTning Xizmatlar savdosi cheklovlari indeksi (STRI) yillik kuzatuvlari xizmatlar bozoridagi cheklovlar, shu jumladan, xorijiy investitsiyalarni skrining qilish, viza xarajatlari, kasbiy xizmatlarga kirish kabi omillar qanday o'zgarayotganini ko'rsatadi. Bu ma'lumotlar turizm xizmatlarida Mode 3 (tijorat mavjudligi) uchun bozorga kirish sharoitlarini solishtirishda foydali.

3. O'zbekiston qonunchiligi va GATS tamoyillarining uyg'unligi

O'zbekistonda 2019-yilda qabul qilingan "Turizm to'g'risida"gi Qonun sohani tizimli tartibga soldi, atamalarni aniqladi (gid, struktur-yo'lboshlovchi, mustaqil turizm), davlat siyosati yo'nalishlarini belgiladi, faoliyat subyektlari uchun me'yoriy asos yaratdi. Amaliyotda sayyohlik kompaniyalari uchun litsenziya tartibi qo'llangan. So'nggi yillarda esa litsenziyani soddalashtirish/xabardor qilish tartibiga o'tishga doir tashabbuslar muhokama qilinmoqda. Shu bilan birga, turoperatorlar uchun fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalash talablari iste'molchini himoya qilish mexanizmi sifatida qo'llanadi (2023).

GATSning ichki tartibga solish tamoyil-lari (VI modda) bilan uyg'unlikda, O'zbe-kistonda: turoperatorlar uchun fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urtalash joriy etilgan; shaffoflikni ta'minlash maqsadida raqamlashtirilgan litsenziya reyestrlari yo'lga qo'yilgan; iste'molchi himoyasi uchun shartnoma asosida xizmat ko'rsatish majbu-riyati qonun darajasida belgilangan (Mattoo et al., 2008).

O'zbekiston qonunchiligi hali Mode 3 (xorijiy tijorat mavjudligi) va Mode 4 (xorijiy xodimlarning vaqtinchalik ishlashi) bo'yicha GATS standartlariga to'liq mos kelmaydi. Jumladan:

- xorijiy kompaniyalar uchun ro'yxatdan o'tish jarayonlarini soddalashtirish;

- xorijiy mutaxassislar uchun viza va ish ruxsatnomalarini tezlashtirish mexanizmlari-ni yaratish;

- turizm xizmatlarida "raqamli GATS"ga mos normativ baza (e-viza, onlayn litsenziya, masofaviy xizmatlar) joriy etish taklif etiladi.

Davlatning so'nggi axborot kompaniyalari aholiga litsenziyani tekshirish, shartnomani talab qilish, to'lovlar shaffofligini ta'minlash kabi ehtiyot choralarini tavsiya etmoqda – bu esa ichki tartibning amaliy ijrosini mustah-kamlaydi.

GATSning rivojlanayotgan mamlakatlar uchun asosiy muammosi proteksionistik siyosatning saqlanib qolishidir. O'zbekiston-da ham ayrim sohalarda (gidlik, transport, mehmonxona tarmog'i) milliy subyektlarga ustuvorlik berilishi GATS tamoyillariga qis-man zid. Shu bois kelgusida:

- xorijiy investorlarga teng sharoitlar ya-ratish;

- turizm xizmatlarini barqaror rivojla-nish (sustainability) va madaniy merosni muhofaza qilish tamoyillari bilan uyg'un-lashtirish;

- pandemiya tajribasi asosida sanitariya xavfsizligi, repatriatsiya va iste'molchi hu-quqlari himoyasini xalqaro me'yorlar bilan moslashtirish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, xalqaro huquqiy me'yorlar (GATS, JST nizomlari) va taqqoslama amaliyot (YI Paketli sayohatlar Direktivasi) turizm xizmatlari bozorini libe-rallashtirish bilan birga iste'molchini himoya qilish va jamoat manfaatlarini saqlashni uyg'unlashtirish uchun tayanch beradi. Milliy darajada esa raqamlashtirilgan, tavakkalga asoslangan, shaffof va insolvency-himoyali tartiblar – GATS doirasida turizm bozoriga ki-rish xarajatlarini kamaytiradi, raqobatni oshi-radi va sektorda barqaror o'sishni ta'minlaydi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, JSTning Xizmatlar savdosi bo'yicha Bosh kelishuvi (GATS) turizm xizmatlari bozorini tartibga solishda xalqaro huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi. GATSning asosiy majburiyatla-ri – MFN, shaffoflik, bozorga kirish va milliy rejim – turizm sohasida xizmatlar almashi-nuvini kengaytirish, ichki tartibni uyg'un-lashtirish hamda milliy qonunchilikni xalqaro standartlarga moslashtirish imkonini beradi. Biroq liberallashtirish jarayoni iste'molchi huquqlarini himoya qilish, jamoat xavfsizligi, madaniy meros va atrof-muhitni asrash bilan muvozanatli amalga oshirilishi zarur.

Xususan, Yevropa Ittifoqi tajribasi, shu-ningdek, O'zbekistonning milliy qonunchiligi shuni ko'rsatadiki, turizm xizmatlarini erkin-lashtirish bilan birga fuqarolarning huquqla-rini kafolatlash, litsenziyalash va sug'urtalash mexanizmlarini joriy etish, himoya tizimla-rini shakllantirish muhimdir. Shuningdek, pandemiya tajribasi xavfsizlik va sanitariya choralarini samarali, tavakkalga asoslangan boshqaruv asosida qo'llashni talab etmoqda. Kelgusida O'zbekiston turizm xizmatlari bo-zorini rivojlantirishda raqamlashtirilgan tarti-botlar, shaffof nazorat mexanizmlari, xalqaro me'yorlarga mos qoidalar joriy etish jahon bo-zoriga integratsiyalashuv darajasini oshirishi mumkin. Shu yo'l bilan GATSning maqsadlari – bozorga kirishni osonlashtirish va xizmatlar sifatini oshirish – milliy manfaatlar va jamoat ehtiyojlari bilan uyg'unlashtiriladi.

REFERENCES

1. Almosova, Sh. S. (2023). The principle of “national treatment” in WTO and the problems of its implementation in the legislation of Uzbekistan. *International Journal of Law And Criminology*, 3(07), 94–102. <https://doi.org/10.37547/ijlc/Volume03Issue07-16>
2. Cornelissen, S. (2002). The developmental impact of tourism in the Western Cape, South Africa (Doctoral dissertation). University of Cape Town.
3. European Union. (2015). *Directive (EU) 2015/2302 of the European Parliament and of the Council on package travel and linked travel arrangements*.
4. General Agreement on Tariffs and Trade. (1994, April). *Agreement on implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 (LT/UR/A-1A/3)*. <http://docsonline.wto.org>
5. Handszuh, H. (1995, December). *Tourism services under GATS*. In *Seminar on GATS Implications for Tourism* (pp. 17–18). Milan, Italy: World Tourism Organization.
6. Hoekman, B., & Sauvè, P. (1995). *Liberalizing trade in services (World Bank Discussion Paper No. 243)*. Washington, DC: The World Bank.
7. Joseph, S., Kinley, D., & Waincymer, J. (Eds.). (2009). *The World Trade Organization and human rights: Interdisciplinary perspectives*. Cheltenham, UK / Northampton, MA, USA: Edward Elgar.
8. Lee, M., Fayed, H., & Fletcher, J. (2002). GATS and tourism. *Tourism Analysis*, 7(2), 125-137.
9. Mattoo, A., Stern, R. M., & Zanini, G. (2008). *A handbook of international trade in services*. Oxford: Oxford University Press.
10. Tourism Committee of the Republic of Uzbekistan. (n.d.). *Information materials on simplifying tourism licensing processes*.
11. Petersmann, E.-U., Cottier, T., & Mavroidis, P. C. (Eds.). (2010). *The World Trade Organization and human rights: Interdisciplinary perspectives* (p. 57). Cheltenham, UK, & Northampton, MA: Edward Elgar.
12. Usmanova, S. B. (2024). Legal regulation of tourism services in the framework of the General Agreement on Trade in Services. *The Scientific Temper*, 15(2), 2291–2298.
13. UNCTAD. (2021). *Handbook of statistics: International trade in services*. New York & Geneva: United Nations.
14. UN Tourism. (2021). *International code for the protection of tourists*.
15. UN Tourism. (2023). *Visa openness report*.
16. World Tourism Organization. (2012). *Tourism and international trade in services*. Madrid: UNWTO.
17. World Trade Organization (WTO). (1995). *General Agreement on Trade in Services (GATS): Text and annexes*. Geneva: WTO Publications.
18. World Trade Organization. (2010). *Globalisation, law and the WTO* (Part I, Chapter 3, p. 54). Cambridge Books Online: Cambridge University Press.
19. Yilmaz, M. (2013). *Domestic judicial review of trade remedies* (p. 5). Cambridge: Cambridge University Press.

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2025-YIL 5-SON

VOLUME 5 / ISSUE 5 / 2025

DOI: 10.51788/tsul.jurisprudence.5.5.